Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Doelwitten in beeld

Vijftien jaar jihadistische aanslagen in het Westen

Afbeelding omslag:

12 december 2016, kerstmarkt, Berlijn

Een man rijdt in de Duitse hoofdstad Berlijn met een gestolen vrachtwagen in op bezoekers van een druk bezochte kerstmarkt. Er vallen twaalf doden en ongeveer vijftig gewonden. Na de aanslag slaat de dader op de vlucht. Hij wordt 23 december 2016 in een voorstad van de Italiaanse stad Milaan doodgeschoten.

Voor een volledig overzicht van de aanslagen die in de afgelopen vijftien jaar in het Westen zijn gepleegd, zie de tijdlijn op ***aivd.nl/aanslagen****.*

In AIVD-publicaties duiden wij ontwikkelingen in de wereld op basis van ons inlichtingenonderzoek op dat moment. Door publicaties uit te brengen draagt de AIVD bij aan het publieke debat over een bepaald thema. Een AIVD-publicatie beschrijft een algemeen beeld dat in individuele gevallen kan afwijken.

Inleiding

Het Westen als doelwit
Eén van de meest prominente vormen van dreiging waar westerse landen de afgelopen jaren mee te maken hebben gehad, is de dreiging die uitgaat van jihadistisch-terroristische personen en groeperingen. In diverse westerse landen hebben jihadistisch-terroristische aanslagen plaatsgevonden en zijn aanslagen door ingrijpen door de autoriteiten voorkomen. Ook Nederland is voor jihadistische personen en groeperingen een potentieel doelwitland. In propaganda van zowel ISIS als Al Qaida is Nederland de afgelopen jaren als doelwitland genoemd.

De jihadistisch-terroristische dreiging wordt gekenmerkt door een grote diversiteit aan potentiële doelwitten. Het doel van deze publicatie is om aan de hand van de jihadistisch-terroristische aanslagen die in de afgelopen vijftien jaar in het Westen zijn gepleegd inzicht te bieden in de doelwitten van jihadistisch terrorisme. In deze publicatie staan dus niet de daders van jihadistisch-terroristische aanslagen centraal, maar hun doelwitten.

Deze publicatie biedt inzicht in de daadwerkelijk gepleegde aanslagen in de afgelopen vijftien jaar en is niet bedoeld om inzicht te bieden in de actuele of toekomstige dreiging tegen deze (of andere) doelwitten.

Jihadistisch-terroristisch oogmerk
Terroristen plegen aanslagen om uiteenlopende redenen. Deze publicatie heeft betrekking op geweldsdaden (aanslagen/aanvallen) die gepleegd zijn met een jihadistisch-terroristisch oogmerk. De definities van zowel de term 'jihadisme' als de term 'terrorisme' zijn vatbaar voor discussie, en daarmee ook het bepalen of een aanslag als jihadistisch-terroristisch moet worden bestempeld. Daarom is het van belang om duidelijk af te bakenen welke definities voor deze publicatie als uitgangspunt zijn genomen.

De AIVD definieert terrorisme als het uit ideologische motieven dreigen met, voorbereiden of plegen van op mensen gericht ernstig geweld, dan wel daden gericht op het aanrichten van maatschappijontwrichtende schade, met als doel maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen, de bevolking ernstige vrees aan te jagen of politieke besluitvorming te beïnvloeden.

Bij de selectie van terroristische aanslagen voor deze publicatie is bepalend geweest of de motivatie voor de geweldsdaad was gelegen in (aspecten van) het radicaalislamitisch dan wel jihadi-salafistisch gedachtengoed. Hiertoe worden onder meer gerekend: (het leveren van een bijdrage aan) de (gewelddadige) strijd tegen het Westen, het verdedigen van de islam tegen (gepercipieerde) vijanden, het tegengaan van westerse invloed en (militaire) interventies in islamitische landen, het nastreven van de vestiging van een 'kalifaat' en/of invoering van de sharia.

In het dagelijks taalgebruik worden de hierboven bedoelde aanslagen doorgaans aangeduid als 'jihadistische aanslagen' of 'terroristische aanslagen'. Voor de leesbaarheid wordt in het vervolg van deze publicatie kortweg gesproken over 'aanslagen'.

Hoewel in de hele wereld aanslagen worden en werden gepleegd, is voor deze publicatie specifiek gekeken naar aanslagen die zijn gepleegd in westerse landen, dat wil zeggen West-Europa, Noord-Amerika en Australië, in de periode januari 2004 tot en met december 2018.

Doelwitten

De jihadistisch-terroristische dreiging[1]

De jihadistisch-terroristische dreiging in het Westen is voornamelijk afkomstig van de groeperingen Islamitische Staat in Irak en al-Sham (ISIS) en Al Qaida, aan deze groeperingen gelieerde netwerken en individuele sympathisanten. Aanslagen van zowel ISIS als Al Qaida kunnen in drie categorieën worden verdeeld: door de leiding aangestuurde aanslagen, door ISIS- of Al Qaida-leden gestimuleerde aanslagen en geïnspireerde aanslagen. De afgelopen jaren zijn geïnspireerde aanslagen een steeds groter deel van de jihadistisch-terroristische dreiging in het Westen gaan vormen.

Met name ISIS is erin geslaagd om sympathisanten in het Westen te mobiliseren en inspireren om in naam van de organisatie aanslagen te plegen. Vanaf 2014 is ISIS hiertoe gaan oproepen. De grote aanslagen in Parijs (november 2015) en Brussel (maart 2016) zijn nog door de ISIS-leiding gepland, voorbereid en aangestuurd. Sindsdien is ISIS steeds minder in staat gebleken om centraal aangestuurde en gecoördineerde aanslagen in het Westen te plegen en is de groepering meer afhankelijk geworden van relatief kleinschalige aanslagen door sympathisanten.

Ook aanslagen door Al Qaida, daaraan gelieerde netwerken en sympathisanten kunnen worden onderverdeeld in aangestuurde, gestimuleerde en geïnspireerde aanslagen. De laatste succesvolle aanslag in het Westen die aan (een van de 'afdelingen' van) Al Qaida kan worden toegeschreven, was de aanslag op Charlie Hebdo in Parijs (januari 2015). Al Qaida is veel minder dan ISIS in staat gebleken om sympathisanten te mobiliseren om aanslagen te plegen, maar roept daar in navolging van ISIS wel toe op. Daarnaast heeft Al Qaida nog altijd de intentie om grootschalige aanslagen te plegen tegen symbolische doelwitten in het Westen.

Doelwitkeuze

Doel

Bij de keuze voor een doelwit spelen meerdere factoren een rol. In de eerste plaats de doelstelling die de terroristen met het plegen van een aanslag voor ogen hebben. Een aanslag is nooit een doel op zich, maar een middel tot (het bijdragen aan) het bereiken van een ander doel. Door het gebruik van geweld, het veroorzaken van slachtoffers en het genereren van media-aandacht beogen terroristen maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen, de bevolking ernstige vrees aan te jagen of politieke besluitvorming te beïnvloeden. Hierbij speelt de ideologische motivatie van de terroristen een rol. Terroristen kunnen een bijdrage willen leveren aan een doelstelling op lange termijn, zoals de vestiging van een wereldwijd 'kalifaat'. Of een meer concrete doelstelling op korte termijn nastreven, zoals het beïnvloeden van politieke besluitvorming.

Overigens wordt van lang niet alle gepleegde aanslagen duidelijk wat precies het 'hogere doel' achter de aanslag was. De claims door terroristische groeperingen zijn niet altijd betrouwbaar, verklaringen van daders wisselen soms en legitimeringen worden soms pas achteraf bedacht. Ook hoeft de doelstelling niet altijd heel doordacht of uitgesproken te zijn. Een eenling die beantwoordt aan een oproep om aanslagen te plegen, kan ook in algemene zin de vermeende strijd tegen het Westen willen steunen en een geweldsdaad zien als zijn persoonlijke bijdrage daaraan. Van een coherente ideologie is dan ook lang niet altijd sprake.

1 Zie ook de AIVD-publicatie *De Erfenis van Syrië, mondiaal jihadisme bijft dreiging voor Europa*, november 2018.

Potentie
De tweede factor die een rol speelt bij de doelwitkeuze is de potentie van de terroristen om een bepaald soort aanslag te plegen. Het gaat dan om de kennis, middelen en gelegenheid om met succes een aanslag op het gekozen doelwit te plegen. Een individu of een netwerk met beperkte kennis en expertise zal eerder kiezen voor een relatief eenvoudige aanslag op een onbeveiligd doelwit. Grote netwerken met kennis, middelen en geld kunnen kiezen voor grootschalige aanslagen, zoals die in de Verenigde Staten op 11 september 2001. De doelwitkeuze kan 'doelwit-gestuurd' zijn, dat wil zeggen dat de werkwijze wordt gekozen op basis van het geselecteerde doelwit. De doelwitkeuze kan ook 'potentie-gestuurd' zijn, dat wil zeggen dat het doelwit wordt gekozen aan de hand van de beschikbare kennis, middelen en gelegenheid. Vaak gaat de doelwitkeuze vooraf aan de keuze voor een werkwijze. Vooral in gevallen waarbij wordt ingeschat dat met de beschikbare kennis en middelen geen succesvolle aanslag gepleegd kan worden, vindt een potentie-gestuurde doelwitkeuze plaats. In die gevallen wordt voor een ander doelwit gekozen (doelwitsubstitutie).

In beide gevallen spelen aanwezige beveiligingsmaatregelen een rol. Doelwitten kunnen op dit punt worden ingedeeld in 'hard targets', goed beveiligde doelwitten, en 'soft targets', niet of beperkt beveiligde of te beveiligen doelwitten. Voor terroristen is de haalbaarheid van een aanslag, en daarmee de kans op succes, belangrijk. Wanneer ze een doelwit op het oog hebben, zullen ze daarom informatie verzamelen en één of meer verkenningen uitvoeren, waarbij ook aanwezige beveiligingsmaatregelen in kaart worden gebracht. Dat kan gebeuren door fysieke verkenningen bij het te treffen doelwit of door virtuele verkenningen via internet. Wanneer de inschatting is dat de beveiligingsmaatregelen een succesvolle aanslag in de weg staan, kunnen terroristen kiezen voor een ander doelwit of voor een andere werkwijze. Zo hebben nieuwe beveiligingsmaatregelen op luchthavens geleid tot een zoektocht naar en ontwikkeling van nieuwe werkwijzen en aanslagmiddelen om de luchtvaart te treffen.

Inspiratie
De derde factor die een rol speelt bij de doelwitkeuze, met name bij niet-aangestuurde aanslagplannen door eenlingen of zelfstandig opererende netwerken, is de inspiratie die (potentiële) terroristen opdoen door toedoen van derden. Jihadisten hebben een keur aan (online) jihadistische literatuur en video's voorhanden. Daarin worden doelwitten als 'gerechtvaardigd' bestempeld en worden tips gegeven hoe een aanslag te plegen tegen het betreffende doelwit. Ook wordt er met enige regelmaat door leiders van jihadistische netwerken opgeroepen tot het plegen van aanslagen tegen bepaalde doelwitten. Ook dergelijke oproepen kunnen (potentiële) terroristen inspireren tot het kiezen van een bepaald doelwit voor hun aanslag. Ook op sociale media (bijvoorbeeld in chatgroepen) kunnen terroristen op ideeën worden gebracht. Tot slot kunnen terroristen tot het kiezen van een bepaald doelwit worden geïnspireerd door voorbeelden van eerdere, succesvolle aanslagen ('copycat-gedrag').

Doelwitcategorieën

Zoals in de inleiding is gesteld, wordt de jihadistisch-terroristische dreiging gekenmerkt door een grote diversiteit aan potentiële doelwitten. Ten behoeve van deze publicatie zijn de potentiële doelwitten van aanslagen ondergebracht in doelwitcategorieën. Deze doelwitcategorieën zijn allemaal 'voorstelbare doelwitten'. Ze zijn als zodanig aangemerkt omdat ze in het verleden daadwerkelijk doelwit zijn geweest van een uitgevoerde aanslag, door jihadistisch-terroristische groeperingen expliciet als doelwit zijn genoemd, bij een aanslagplan als doelwit zijn overwogen of op grond van het radicaalislamitisch of jihadi-salafistisch gedachtengoed door de AIVD

als potentieel doelwit worden beschouwd.

Openbare locaties
De categorieën onder 'openbare locaties' betreffen publiek op een vrij toegankelijke buitenlocatie, bijvoorbeeld een straat of plein of in een vrij toegankelijk gebouw, zoals een winkel(centrum), café of restaurant. Kenmerkend voor deze doelwitten is dat willekeurige voorbijgangers of aanwezigen slachtoffer worden van een dergelijke aanslag. Aanslagen tegen deze doelwitten zijn dus ongericht. De aanslag is niet zozeer tegen een specifiek persoon of object gericht, maar vindt op die locatie plaats omdat er (veel) willekeurige slachtoffers kunnen worden gemaakt. Bovendien zijn deze doelwitten niet of nauwelijks te beveiligen tegen terroristische aanslagen zonder dat de toegankelijkheid ervan in het geding komt.

Politiek en overheid
Een aantal doelwitcategorieën kan worden samengebracht onder de noemer 'politiek en overheid'. Jihadisten zien overheidsdoelen als gerechtvaardigde doelwitten. Dit geldt met name voor overheidsdoelen die verband houden met veiligheid, defensie en de bestrijding van terrorisme. Westerse politici en overheidsdoelen zijn in het verleden meerdere malen expliciet genoemd in publicaties van terroristische groeperingen en oproepen tot het plegen van aanslagen door jihadistische leiders. Tot de categorie politieke doelwitten behoren zowel personen, politici (volksvertegenwoordigers, leden van de regering), als gebouwen (parlement, regeringsgebouwen). Zij zijn voor jihadisten gerechtvaardigde doelwitten omdat zij de politieke verantwoordelijkheid dragen voor onder andere militaire interventies in islamitische landen en het beleid ten aanzien van de islam, migranten en dergelijke. Bij overheidsdoelen moet vooral worden gedacht aan militairen (en militaire locaties) en politieagenten, beide zichtbare vertegenwoordigers van het veiligheidsapparaat van de (in dit geval westerse) staat. Er is een verschil tussen aanslagen op politiek verantwoordelijken enerzijds en militairen en agenten anderzijds. In het eerste geval gaat het om aanslagen die gericht zijn tegen de persoon zelf, omdat hij of zij persoonlijk verantwoordelijk wordt gehouden voor iets dat hij of zij heeft gedaan. Bij aanslagen op militairen en politieagenten gaat het om aanslagen die gericht zijn tegen het gezag dat zij vertegenwoordigen. Die aanslagen zijn niet gericht tegen de persoon zelf, het zijn aanslagen op het uniform. Ook de categorieën diplomatieke doelwitten, koningshuizen en Europese instellingen vallen onder de noemer 'politiek en overheid'.

Evenementen en toerisme
Onder 'evenementen' worden eenmalige of periodiek terugkerende (grootschalige) publieksevenementen verstaan, zoals sportwedstrijden, concerten, festivals, markten (inclusief kerstmarkten) en festiviteiten zoals carnaval. Dergelijke doelwitten zijn nauw verbonden met wat door jihadisten wordt gezien als de 'westerse levensstijl' en ze vormen aantrekkelijke potentiële doelwitten vanwege de aanwezigheid van veel mensen. Bij evenementen kan onderscheid worden gemaakt tussen locaties met toegangscontrole (zoals een stadion) en locaties zonder toegangscontrole (bijvoorbeeld een markt). Laatstgenoemde plekken zijn moeilijker te beveiligen. Omdat ze op een publiek toegankelijke locatie plaatsvinden, zijn ze kwetsbaar voor aanslagen. Onder de noemer 'toerisme' vallen toeristische attracties en hotels. Met name toeristische attracties zijn vanwege de aanwezigheid van veel mensen aantrekkelijke potentiële doelwitten.

7 januari 2015, Charlie Hebdo, Parijs

Twee mannen dringen het gebouw in Parijs binnen waar de redactie van het Franse satirische tijdschrift Charlie Hebdo is gevestigd. Ze schieten elf mensen dood. Elf anderen raken gewond. Op straat doden de mannen nog een politieagent. Na een klopjacht en een gijzelingsactie in Dammartin-en-Goelle worden de daders op 9 januari doodgeschoten door de politie.

Voor een volledig overzicht van de aanslagen die in de afgelopen vijftien jaar in het Westen zijn gepleegd, zie de tijdlijn op ***aivd.nl/aanslagen****.*

Transport
Een aantal doelwitcategorieën valt onder de noemer 'transport': openbaar vervoer (trein, metro, bus, tram, inclusief stations), luchthavens en luchtvaart, zeehavens en zeevaart, cruiseschepen en veerboten. In alle gevallen geldt dat de aanwezigheid van grote hoeveelheden mensen deze categorieën tot potentiële doelwitten van aanslagen maakt. Ten aanzien van de categorie luchtvaart kan worden opgemerkt dat deze grofweg twee delen kent: vliegtuigen en het beveiligde gedeelte van luchthavens (hard target) en de openbare ruimten in en rond luchthavens (soft target). Beide vormen potentiële doelwitten, waarbij aanslagen op de minder beveiligde delen van luchthavens waarschijnlijker zijn dan moeilijker uit te voeren aanslagen op vliegtuigen.

Financieel-economisch en vitaal
Onder 'financieel-economische doelwitten' worden banken en effectenbeurzen verstaan. Ook het bedrijfsleven en zakenmensen in bredere zin vallen onder deze noemer. In het verleden zijn enkele bekende, met name Amerikaanse, zakenmensen door jihadistisch-terroristische groeperingen als gerechtvaardigde doelwitten bestempeld. Een aantal potentiële doelwitten valt in de categorie 'vitale processen en diensten'. Daarbij gaat het met name om sectoren als de elektriciteitsvoorziening, de drinkwatervoorziening en de nucleaire sector. In het verleden hebben jihadisten wel eens belangstelling gehad voor potentiële doelwitten in deze sectoren, maar tot een daadwerkelijke dreiging heeft dit nooit geleid. Meestal was dat omdat de kans op succes als gering werd ingeschat.

Religieuze doelwitten en 'vijanden van de islam'
Ook 'religieuze doelwitten' vormen een potentieel doelwit voor aanslagen. Dit betreft niet alleen joodse doelwitten (vanuit het jihadistisch gedachtegoed zeer gerechtvaardigde doelwitten), maar ook kerken, tempels en moskeeën. Een aparte groep personen die doelwit kunnen zijn van een aanslag vormen de gepercipieerde 'vijanden van de islam'. Hieronder vallen blasfemisten (personen die de profeet Mohammed hebben beledigd), bekende ex- of 'afvallige' moslims en vermeende 'anti-islam' opinieleiders. De eerste twee categorieën zijn in het verleden meerdere malen expliciet genoemd in publicaties van terroristische groeperingen en oproepen tot het plegen van aanslagen door jihadistische leiders.

Overige doelwitten
Overige personen die tot de potentiële doelwitten kunnen worden gerekend, zijn beveiligingsmedewerkers, gevangenispersoneel en personen (maar ook objecten en evenementen) die kunnen worden gerekend tot de LGBTQIA-gemeenschap[2]. Overige objecten die een potentieel doelwit zijn, zijn rechtbanken, internationale organisaties (zoals internationale gerechtshoven en tribunalen), media, onderwijs (scholen en universiteiten) en ziekenhuizen en zorgcentra. Van deze categorieën zijn media en scholen in het verleden door jihadistisch-terroristische groeperingen expliciet als gerechtvaardigd doelwit bestempeld.

Aantal aanslagen

In de afgelopen vijftien jaar zijn in het Westen 112 radicaalislamitische dan wel jihadi-salafistische aanslagen gepleegd. De tijdlijn geeft een beeld van de ontwikkeling van het aantal aanslagen in de afgelopen vijftien jaar. Van alle aanslagen werd 80% gepleegd door één dader.

Gedurende de eerste tien jaar werd in het Westen ieder jaar een gering aantal aanslagen gepleegd met een kleine piek in 2009/2010. In de laatste vijf jaar is het aantal aanslagen in het Westen sterk toegenomen, gevolgd door een sterke teruggang in 2018. Van alle aanslagen in de afgelopen vijftien jaar vond maar liefst drie kwart plaats in de afgelopen vijf

2 LGBTQIA staat voor Lesbian Gay Bisexual Transgender Queer Intersex Asexual

jaar. Dit valt samen met de opkomst van ISIS en sinds 2014 hun oproepen aan sympathisanten in het Westen om aanslagen te plegen. De sterke terugval van het aantal aanslagen in 2018 volgt op de neergang van het door ISIS uitgeroepen 'kalifaat' en de verminderde slagkracht van de groepering.

Het grote aantal aanslagen in de afgelopen vijf jaar is echter niet het enige dat deze periode onderscheidt van de tien jaar daarvoor. Ook de geografische spreiding, de doelwitkeuze en de gebruikte werkwijze zijn in de afgelopen vijf jaar veranderd. In het vervolg van deze analyse wordt daarom een aantal keren onderscheid gemaakt tussen de aanslagen in de eerste tien jaar en de aanslagen in de laatste vijf jaar.

Spreiding over het jaar

De 112 aanslagen in het Westen vonden verspreid over het hele jaar plaats. Wel waren er in de maanden mei tot en met september 2018 relatief iets meer aanslagen dan in de periode oktober tot en met april (54% tegen 46%). Van een toename van het aantal aanslagen rondom christelijke feestdagen is in de afgelopen vijftien jaar geen sprake geweest.

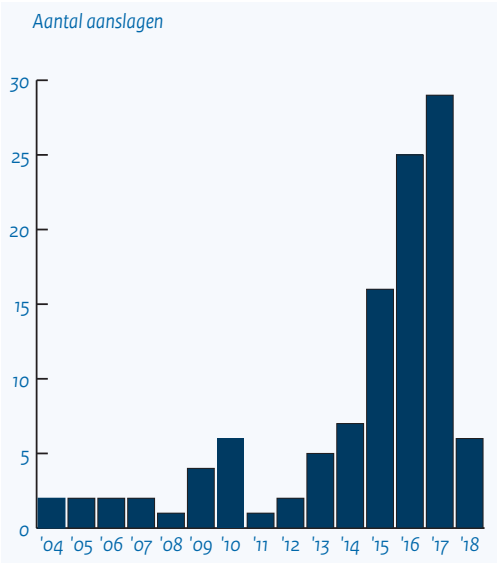

Van de 112 aanslagen werd 13% gepleegd tijdens de ramadan. In de eerste tien jaar vond slechts één aanslag tijdens de ramadan plaats (de moord op Theo van Gogh op 2 november 2004), in de afgelopen vijf jaar vond daarentegen 16% van de aanslagen in het Westen tijdens de ramadan plaats. Dit veranderde beeld in de laatste vijf jaar valt samen met de opkomst van ISIS. Vanaf 2015 heeft ISIS ieder jaar sympathisanten opgeroepen om tijdens de ramadan aanslagen te plegen. Echter: van slechts één tijdens de ramadan gepleegde aanslag is bekend dat de dader de aanslag opzettelijk tijdens de ramadan pleegde (de aanslag op een politieman en zijn gezin in Frankrijk in 2016). Bovendien vond het overgrote deel van de aanslagen buiten de ramadan plaats.

22 maart 2016, Luchthaven Zaventem, Brussel

Op luchthaven Zaventem in de Belgische hoofdstad Brussel plegen twee mannen kort na elkaar een zelfmoordaanslag. Hierbij komen zeker tien mensen om het leven en er raken meer dan honderd personen gewond. Later gaat er nog een derde bom af, maar daarbij raakt niemand gewond. Circa een uur later wordt er een nieuwe zelfmoordaanslag gepleegd in een metro bij station Maelbeek (vlakbij de Europese wijk). Bij deze aanslag komen zeker twintig mensen om het leven, dertig personen raken gewond.

Voor een volledig overzicht van de aanslagen die in de afgelopen vijftien jaar in het Westen zijn gepleegd, zie de tijdlijn op ***aivd.nl/aanslagen****.*

Het resultaat van aanslagen

Geslaagd versus mislukt

Van de 112 aanslagen in de afgelopen vijftien jaar kan 76% als geslaagd worden aangemerkt, dat wil zeggen dat ze daadwerkelijk zijn uitgevoerd en hebben geleid tot slachtoffers en/of schade[3]. De overige 24% kan worden aangemerkt als mislukt; deze aanslagen hadden niet het beoogde effect (schade en/of slachtoffers), bijvoorbeeld doordat explosieven niet afgingen. Ook op dit punt is het beeld in die vijftien jaar veranderd. In de eerste tien jaar was de helft van alle aanslagen geslaagd en mislukte de andere helft. In de laatste vijf jaar is het slagingspercentage gestegen naar 84%. In de laatste vijf jaar vonden dus niet alleen veel meer aanslagen in het Westen plaats (drie kwart van alle aanslagen in de afgelopen vijftien jaar), maar die aanslagen waren ook veel vaker geslaagd.

Slachtoffers

Het beeld bestaat soms dat jihadistische terroristen er vooral op uit zijn om zoveel mogelijk slachtoffers te veroorzaken. Maar dit is slechts één van de doelen. In jihadistisch-terroristische kringen bestaat ook geen consensus over de vraag of het maken van zoveel mogelijk (onschuldige) slachtoffers geoorloofd is en ook niet over welke slachtoffers dan legitiem zijn. In propaganda van ISIS worden openbare locaties waar veel mensen zijn

3 Voor jihadisten kan het daadwerkelijk plaatsvinden van een aanslag en/of het daardoor veroorzaken van vrees bij de bevolking als geslaagd worden gezien, ook wanneer er geen of weinig slachtoffers zijn of schade is. In het kader van deze publicatie wordt echter de genoemde definitie gehanteerd.

Grafiek 3: Resultaat

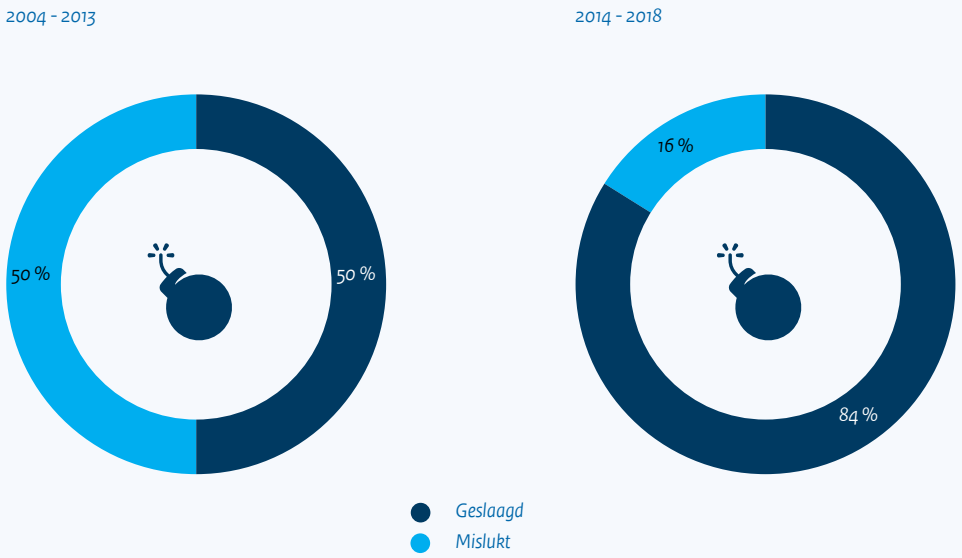

(zoals evenementen) als geschikt doelwit genoemd, Al Qaida daarentegen raadt expliciet af om aanslagen te plegen op openbare locaties, omdat onder de slachtoffers dan ook moslims kunnen zijn.

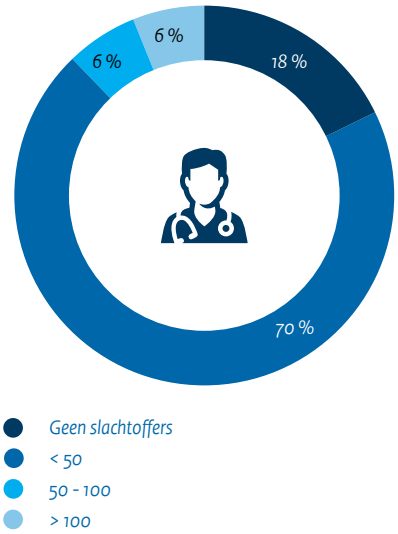

Grafiek 4: Slachtoffers

In de afgelopen vijftien jaar zijn in het Westen meerdere aanslagen geweest die er overduidelijk op gericht waren om veel slachtoffers te veroorzaken – en de impact van dat soort aanslagen is groot. Toch gaat het om een relatief klein aantal aanslagen. In de afgelopen vijftien jaar hebben zeven aanslagen plaatsgevonden (6% van het totaal) waarbij meer dan honderd slachtoffers vielen. Bij de overgrote meerderheid van de aanslagen (70%) vielen minder dan vijftig slachtoffers, bij 6% vielen tussen de vijftig en honderd slachtoffers. Bij 18% van de aanslagen in het Westen vielen helemaal geen slachtoffers.

Geografische spreiding

In de afgelopen vijftien jaar hebben veertien westerse landen te maken gehad met aanslagen: Australië, België, Canada, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Italië, Nederland, Oostenrijk, Spanje, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten en Zweden. Van al deze landen is Frankrijk veruit het vaakst door jihadistisch terrorisme getroffen: 27% van alle aanslagen in het Westen vond daar plaats. Na Frankrijk werden de Verenigde Staten het vaakst getroffen (20%), gevolgd door het Verenigd Koninkrijk (13%) en Duitsland (10%). In totaal vond 70% van alle aanslagen in het Westen in de afgelopen vijftien jaar in deze vier landen plaats.

De geografische spreiding van de aanslagen is in de loop van die vijftien jaar wel sterk verschoven. In de eerste tien jaar werd het Verenigd Koninkrijk het vaakst door aanslagen getroffen: in die periode vond een kwart van de aanslagen daar plaats. Na het Verenigd Koninkrijk werden in die jaren de Verenigde Staten het vaakst getroffen (18%), gevolgd door Frankrijk en Duitsland (beide 11%). De laatste vijf jaar laten echter een heel ander beeld zien. In de periode waarin driekwart van alle aanslagen in de afgelopen vijftien jaar plaatsvond, vond maar liefst 32% van alle aanslagen plaats in Frankrijk. Het aantal aanslagen in Frankrijk nam in de laatste vijf jaar dus zowel in absolute cijfers als relatief sterk toe. De 'koppositie' van Frankrijk over de afgelopen vijftien jaar is voor een belangrijk deel het gevolg van het grote aantal aanslagen in dat land in de laatste vijf jaar (de eerste jihadistisch-terroristische aanslag in Frankrijk in deze eeuw vond pas in 2012 plaats). In de Verenigde Staten vond in de laatste vijf jaar 20% van alle aanslagen plaats, gevolgd door Duitsland (10%) en het Verenigd Koninkrijk (8%), dat in de tien jaar daarvoor nog een kwart van alle aanslagen te verduren kreeg.

Niet alleen hoofdsteden
Hoewel een aantal grote aanslagen in de afgelopen jaren plaatsvonden in hoofdsteden (Madrid, Londen, Parijs, Brussel) vond het merendeel van de aanslagen buiten hoofdsteden plaats. Van de 112 aanslagen in de afgelopen vijftien jaar vond 41% plaats in de hoofdstad van het betreffende land en 59% op een locatie buiten de hoofdstad.

Aanslag in het land zelf
Uit de aanslagen in het Westen in de afgelopen vijftien jaar kan worden geconcludeerd dat wanneer jihadisten een land willen treffen met een aanslag (en dat in het Westen willen doen, dus niet in een conflictgebied), ze vrijwel altijd een aanslag zullen plegen in dat land. Aanslagen op doelwitten van een westers land in een ander westers land komen zelden voor. Bij slechts één van de 112 aanslagen was daarvan sprake, namelijk bij de schietpartij op Amerikaanse militairen bij de luchthaven van Frankfurt in 2011. Bij die aanslag waren de Verenigde Staten het doelwitland en vond de aanslag in Duitsland plaats. Dit is dus een uitzondering. Wel zou van de aanslag op luchthaven Zaventem in 2016 kunnen worden gesteld dat deze weliswaar plaatsvond op een Belgische luchthaven, maar dat de explosieven met opzet tot ontploffing werden gebracht bij de balies van twee Amerikaanse luchtvaartmaatschappijen. De verdachte van de aanslag in de Thalys in 2015 heeft verklaard dat de in de trein aanwezige Amerikaanse militairen het doelwit waren, maar het is (nog) niet vast komen te staan dat dit ook daadwerkelijk zo was.

Grafiek 5: Geografische spreiding

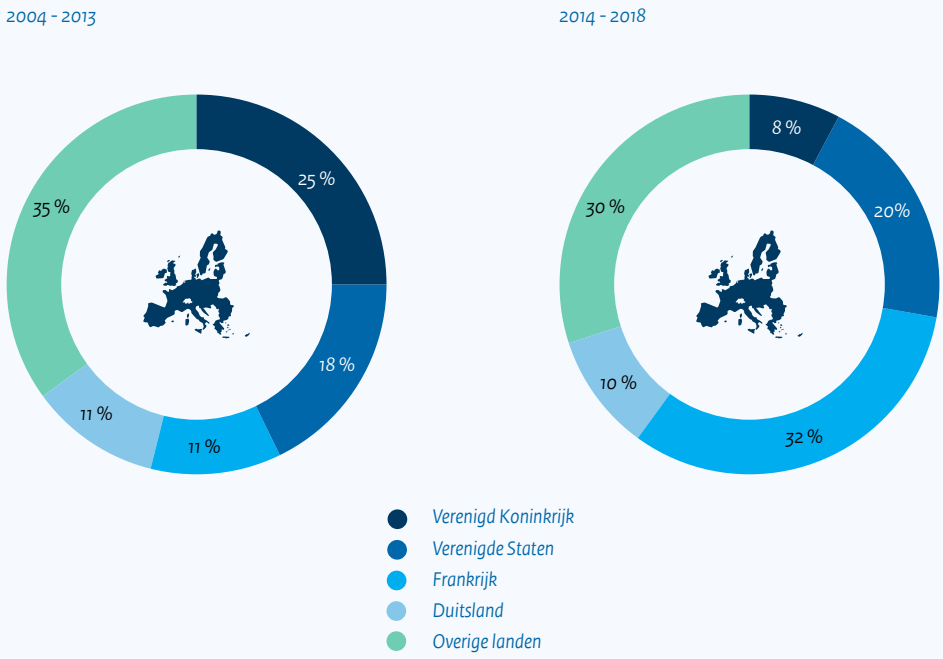

Getroffen doelwitten

Voor deze publicatie zijn de doelwitten van jihadistisch-terroristische aanslagen ondergebracht in doelwitcategorieën. De aanslagen die in de afgelopen vijftien jaar in het Westen zijn gepleegd, waren gericht tegen een grote variëteit aan doelwitten.

Veel getroffen doelwitten

In de afgelopen vijftien jaar vond 30% van alle aanslagen in het Westen plaats op vrij toegankelijke, openbare locaties waar willekeurige voorbijgangers of aanwezigen het slachtoffer werden. In veruit de meeste gevallen ging het om buitenlocaties zoals straten en pleinen, in een klein aantal gevallen om vrij toegankelijke gebouwen zoals winkelcentra of restaurants. Bij 21% van de aanslagen waren politieagenten het doelwit, 15% van de aanslagen was gericht tegen militairen. Anders dan bij aanslagen op willekeurige personen op openbare locaties, gaat het bij deze laatste twee categorieën om heel gerichte aanslagen op specifieke doelwitten.

Dit beeld is echter niet hetzelfde voor de hele periode van vijftien jaar; ook wat betreft de doelwitten is een duidelijke verschuiving te zien. In de eerste tien jaar was een kwart van de aanslagen in het Westen gericht tegen militairen. Op een gedeelde tweede plaats volgden in de eerste tien jaar drie doelwitcategorieën waartegen 18% van de aanslagen was gericht: openbare locaties, openbaar vervoer en blasfemisten (personen die in de ogen van moslims de profeet Mohammed hebben beledigd).

In de laatste vijf jaar hebben jihadisten andere doelwitkeuzes gemaakt. In deze periode, waarin zoals gezegd drie kwart van alle aanslagen in het Westen plaatsvond, was 35% gericht tegen openbare locaties, 29% van de aanslagen was gericht tegen politieagenten en 12% tegen militairen. Dit is een heel ander beeld dan in de jaren daarvoor.

Geüniformeerd personeel

Er valt wat voor te zeggen om politieagenten en militairen samen te nemen en als één doelwitcategorie te zien. Politieagenten en militairen zijn beide geüniformeerde, zichtbare en herkenbare vertegenwoordigers van het veiligheidsapparaat van de staat en beide vervullen beveiligingstaken op straat en bij te beschermen locaties, evenementen enzovoort. Voor een jihadist maakt het niet zo heel veel uit of hij een aanslag pleegt op een politieagent of op een militair en soms is het verschil zelfs niet eens heel duidelijk. Zo was de dader van de aanslag in het plaatsje Trèbes in Frankrijk in maart 2018 aanvankelijk van plan om een aanslag te plegen op militairen nabij een legerkazerne, maar toen hij bij de betreffende kazerne geen militairen aantrof, ging hij naar een politiekazerne en schoot daar politieagenten neer.

Wanneer politieagenten en militairen als één categorie ('geüniformeerd personeel') worden gezien, wordt duidelijk dat zij in de afgelopen vijftien jaar het vaakst getroffen doelwit zijn. Maar liefst 36% van alle aanslagen in het Westen was gericht tegen geüniformeerd personeel. In de eerste tien jaar was dit percentage 25% en in de laatste vijf jaar is dit sterk gestegen tot 41%. Aanslagen op politieagenten zijn bovendien een relatief recent fenomeen: de eerste jihadistisch-terroristische aanslag op een politieagent in het Westen vond pas vier jaar geleden plaats.

Het veroorzaken van veel slachtoffers is niet het enige doel van terroristische aanslagen en de doelwitkeuze. Zelfs in de jaren 2015, 2016 en 2017, waarin het Westen getroffen werd door een grote piek in het aantal aanslagen (waaronder enkele met veel slachtoffers), vonden meer aanslagen plaats tegen geüniformeerd personeel dan tegen willekeurig publiek op openbare locaties (27 tegen 22). Het aanvallen van functionarissen die symbool

staan voor het veiligheidsapparaat van een westerse staat lijkt dus evenzeer een factor te zijn bij de doelwitkeuze als het veroorzaken van veel slachtoffers. Voor beide categorieën geldt dat het slagingspercentage van de aanslagen hoog lag. Van de aanslagen op zowel openbare locaties als geüniformeerd personeel was 83% geslaagd.

Blasfemisten

De moord op de Nederlandse cineast Theo van Gogh in 2004 was de eerste aanslag in het Westen op een vermeende blasfemist. Dat was toen nog uitzonderlijk. Sinds de 'Deense cartooncrisis' in 2005/2006 zijn aanslagen op beledigers van de profeet vaker voorgekomen. Opvallend is dat het daarbij in alle gevallen ging om doelwitten die te relateren zijn aan het maken of publiceren van cartoons van de profeet. Van de aanslagen op blasfemisten was 37% succesvol en mislukte 63%. Dit kan deels worden verklaard uit het feit dat het in een aantal gevallen om beveiligde personen ging. Na 2015, waarin drie aanslagen wegens vermeende blasfemie plaatsvonden, hebben in het Westen geen aanslagen op blasfemisten meer plaatsgevonden. Wel vond in 2018 een aanslag in Nederland plaats die te relateren is aan Mohammed-cartoons, namelijk de door Geert Wilders aangekondigde Mohammed-cartoonwedstrijd. De dader van deze aanslag heeft verklaard dat hij speciaal naar Nederland was gekomen om de belediging van de profeet te vergelden.

Grafiek 6: Vaak getroffen doelwitten

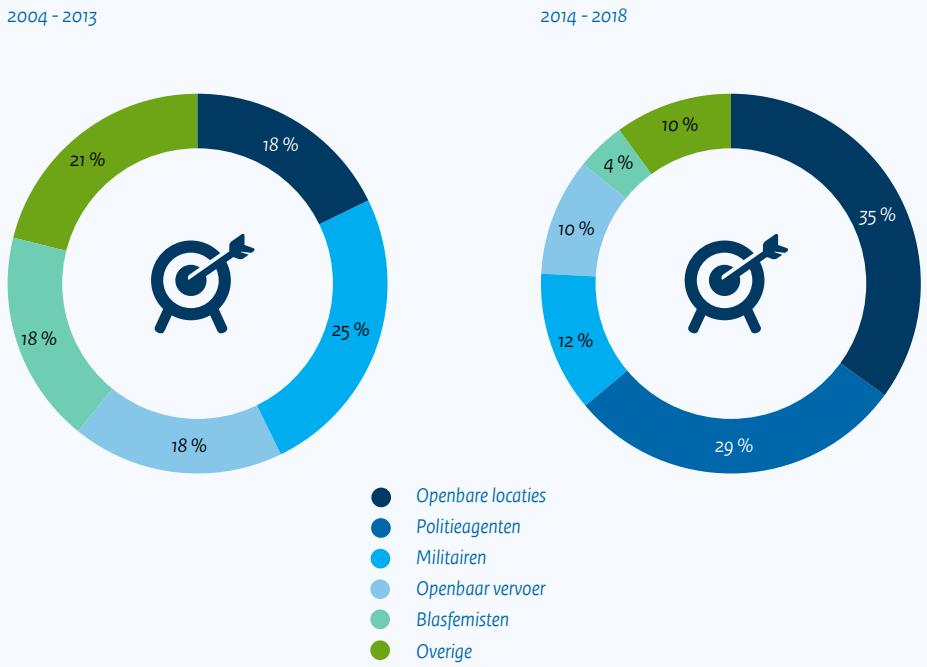

Weinig getroffen doelwitten

Een analyse van de getroffen doelwitten in de afgelopen vijftien jaar laat ook zien dat sommige doelwitten veel minder vaak werden getroffen dan wellicht verwacht.

Evenementen
Slechts 6% van de 112 aanslagen in de afgelopen vijftien jaar vond plaats tegen een evenement. In zes van de zeven gevallen ging het om onbeveiligde publieksevenementen: een marathon (VS, 2013), een vuurwerkshow (Frankrijk, 2016), een hardloopwedstrijd (VS, 2016) en driemaal een kerstmarkt (Duitsland, 2016 en Frankrijk, 2018). Dit zijn evenementen met een open karakter, op vrij toegankelijke publieke locaties. Dergelijke evenementen, die in westerse landen zeer veel voorkomen, zijn vanwege hun aard kwetsbaar voor terroristische aanslagen. Er zijn veel mensen aanwezig waardoor veel slachtoffers kunnen worden veroorzaakt en er is doorgaans geen of beperkte beveiliging. Evenementen zijn in propaganda van ISIS ook expliciet benoemd als geschikt doelwit. Des te opmerkelijker is het dat evenementen relatief weinig als doelwit voor aanslagen worden gekozen.

Naast vrij toegankelijke evenementen vinden er in westerse landen ook veelvuldig evenementen plaats waar sprake is van toegangscontrole, zoals concerten en festivals. In de afgelopen vijftien jaar is twee keer een aanslag op een dergelijk evenement gepleegd: de gecombineerde aanslag in Parijs in 2015 en het popconcert in het Verenigd Koninkrijk in 2017. Die laatste aanslag werd niet gepleegd in de beveiligde locatie waar het concert plaatsvond, maar in de publieke ruimte buiten de locatie, na afloop van het concert.

Burgerluchtvaart
Aanslagen op de burgerluchtvaart leiden doorgaans ook tot veel slachtoffers en grote schade. De burgerluchtvaart is in het Westen dan ook een goed beveiligde sector. Mogelijk was mede daarom slechts 3% van alle aanslagen in de afgelopen vijftien jaar gericht tegen de burgerluchtvaart. Deze aanslagen vonden plaats in de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en België. Twee aanslagen waren gericht tegen luchthavens, in één geval was sprake van een (mislukte) aanslag aan boord van een vliegtuig.

Joodse doelwitten
In de afgelopen vijftien jaar is bij minder dan 5% van de jihadistisch-terroristische aanslagen in het Westen een doelwit met een joodse signatuur getroffen. Joodse doelen zijn vanuit het jihadistisch gedachtegoed een gerechtvaardigd doelwit (Israël wordt naast de Verenigde Staten als één van de grote vijanden gezien). Joodse doelwitten hebben weliswaar met enige regelmaat te maken met al dan niet gewelddadige incidenten, maar in de meeste gevallen zijn die incidenten gemotiveerd door antisemitisme of gerelateerd aan het Israëlisch-Palestijnse conflict. Andere religieuze doelwitten, zoals kerken, tempels en moskeeën, waren bij 3% van de aanslagen doelwit van jihadistisch terrorisme in het Westen.

Geen doelwit geweest
De afgelopen vijftien jaar zijn bepaalde doelwitten geheel niet getroffen bij aanslagen in het Westen. Er waren geen aanslagen tegen diplomatieke objecten of diplomaten in westerse landen, tegen koningshuizen of Europese instellingen. Er zijn geen aanslagen geweest tegen banken en effectenbeurzen en evenmin tegen cruiseschepen en veerboten. Afgezien van de burgerluchtvaart waren er geen aanslagen tegen vitale infrastructuur zoals de elektriciteits- of gasvoorziening of de nucleaire sector. En ook gerechtsgebouwen, toeristische attracties, hotels, internationale organisaties, scholen en ziekenhuizen zijn in de afgelopen vijftien jaar niet het doelwit geweest van aanslagen.

Bij bovenstaande hoort een belangrijke kanttekening: dat de genoemde doelwitten de afgelopen

jaren niet zijn getroffen, betekent niet dat zij geen potentieel doelwit zijn. Alle genoemde doelwitten zijn voor jihadistisch-terroristische personen en groeperingen gerechtvaardigde doelwitten. Veel van de genoemde doelwitten zijn in het verleden ook als zodanig aangemerkt, bijvoorbeeld in jihadistische literatuur, propagandavideo's of oproepen van leiders van jihadistische groeperingen. Een aantal van de doelwitten die in de afgelopen vijftien jaar niet daadwerkelijk zijn getroffen, zijn in die periode wel bij jihadisten in het vizier geweest of in de voorbereidingsfase als doelwit overwogen.

Verschillen tussen landen

De doelwitkeuze van jihadistische terroristen laat ook geografische verschillen zien: in het ene land kozen jihadisten andere doelwitten dan in het andere land. In de Verenigde Staten was 41% van alle aanslagen in de afgelopen vijftien jaar gericht tegen openbare locaties, 18% tegen politieagenten en 14% tegen militairen. In het Verenigd Koninkrijk daarentegen was openbaar vervoer samen met openbare locaties het vaakst getroffen doelwit (beide 29%), gevolgd door politieke doelwitten met 21%.

Westerse politici zijn in het verleden meerdere malen expliciet genoemd in publicaties van terroristische groeperingen en oproepen tot het plegen van aanslagen door jihadistische leiders. Zij zijn voor jihadisten gerechtvaardigde doelwitten omdat zij de politieke verantwoordelijkheid dragen voor onder andere militaire interventies in islamitische landen. Toch zijn het Verenigd Koninkrijk en Canada de enige twee westerse landen waar politieke doelwitten in de afgelopen vijftien jaar doelwit zijn geweest van een aanslag.

Opvallend is dat militairen en politieagenten in het Verenigd Koninkrijk veel minder vaak doelwit zijn dan in de andere landen in de top 4. In Frankrijk waren politieagenten (30%) en militairen (27%) juist de meest getroffen doelwitten, gevolgd door openbare locaties (20%). In Duitsland werd het openbaar vervoer het vaakst getroffen (27%), gevolgd door politieagenten, openbare locaties en, opvallend, evenementen (elk 18%). De vraag welke doelwitten het vaakst doelwit waren van jihadistisch terrorisme, wordt dus voor ieder westers land anders beantwoord.

Als wordt gekeken waar aanslagen op geüniformeerd personeel het meeste hebben plaatsgevonden, dan blijkt dat veruit de meeste plaatsvonden in Frankrijk (41%), op afstand gevolgd door de Verenigde Staten (17%). Ook in het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, België, Canada en Italië was geüniformeerd personeel doelwit, maar veel minder. Bij de meerderheid van de aanslagen tegen geüniformeerd personeel ging het om militairen en politieagenten die zich op dat moment herkenbaar (in uniform) op een openbare locatie bevonden.

In de afgelopen vijftien jaar heeft Denemarken te maken gehad met veruit de meeste aanslagen tegen blasfemisten, de helft van het totale aantal in deze doelwitcategorie. Dat is ook verklaarbaar; de meeste aanslagen op blasfemisten waren gerelateerd aan de publicatie van Mohammed-cartoons in de Deense krant Jyllands-Posten in 2005 en de tekenaar van de bekendste cartoon (Kurt Westergaard) woont in Denemarken. Andere aanslagen tegen blasfemisten vonden plaats in de Verenigde Staten, Frankrijk, Zweden en Nederland.

Grafiek 7: Verschillen tussen de vier meest getroffen landen

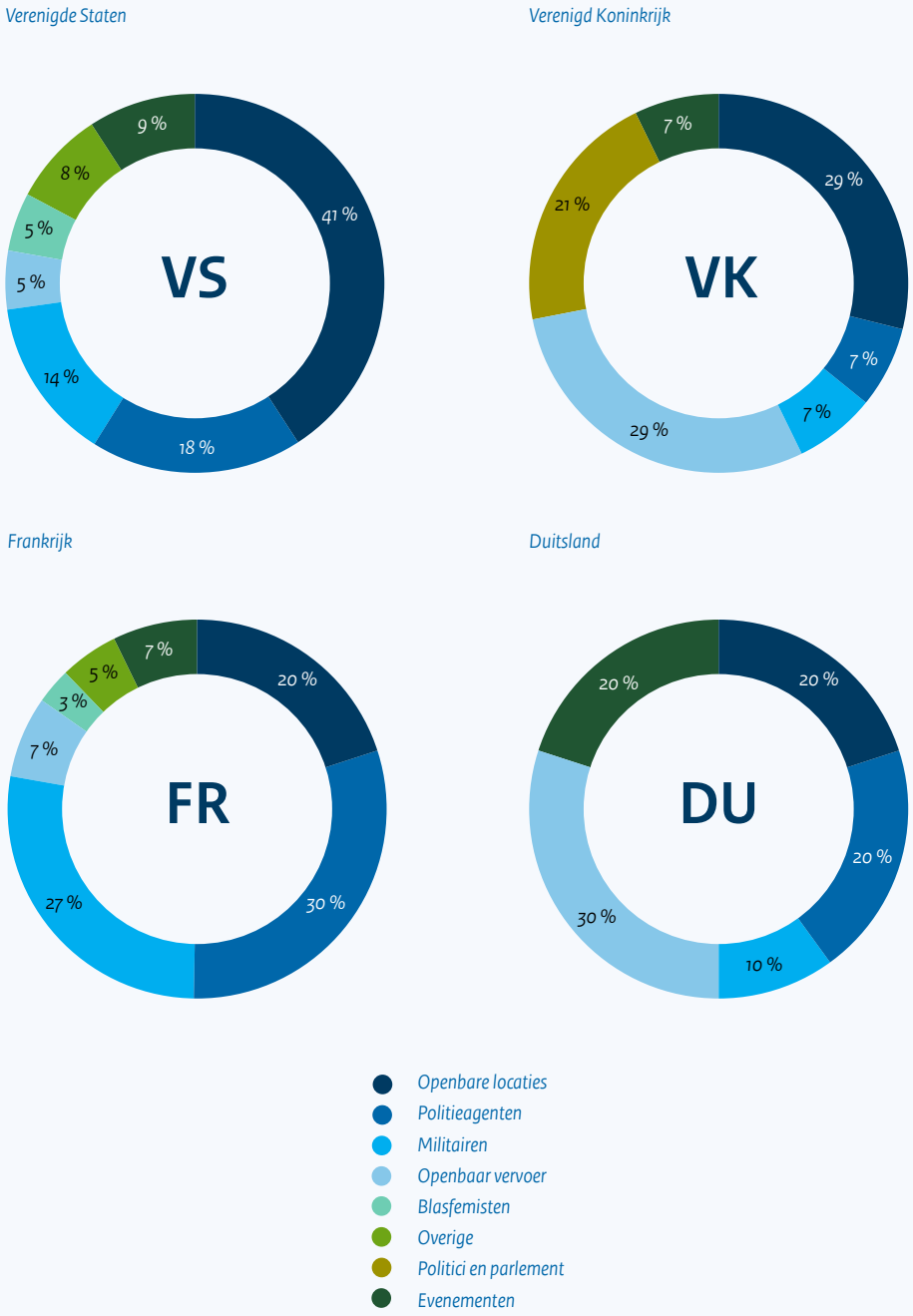

22 maart 2017, Westminister Bridge, Londen

Een man rijdt met een gehuurde auto in op voetgangers op de Westminster Bridge (nabij de Houses of Parliament) in de Engelse hoofdstad Londen. Als de auto tegen een hek tot stilstand komt, stapt de dader uit om richting het parlementsgebouw te rennen en daar een politieagent neer te steken. De dader wordt vervolgens doodgeschoten door de politie. Bij de aanslag komen naast de dader nog vijf mensen om het leven en er raken meer dan vijftig mensen gewond.

Voor een volledig overzicht van de aanslagen die in de afgelopen vijftien jaar in het Westen zijn gepleegd, zie de tijdlijn op ***aivd.nl/aanslagen****.*

Aanslagmiddelen

Bij de 112 aanslagen die in de afgelopen vijftien jaar in het Westen zijn gepleegd, zijn vijf verschillende aanslagmiddelen gebruikt: explosieven, vuurwapens, steekwapens, slagwapens en voertuigen. Daarnaast is bij enkele aanslagen sprake geweest van brandstichting, gijzeling en onthoofding als werkwijze.

In de afgelopen vijftien jaar werd 41% van alle aanslagen gepleegd met een steekwapen, zoals een mes. Bij 26% van de aanslagen werd gebruik gemaakt van explosieven, zoals IED's (improvised explosive device) en pijpbommen. En bij een kwart van de aanslagen was een vuurwapen het aanslagmiddel.

Ook de gebruikte werkwijze bij aanslagen in het Westen is in de loop van die vijftien jaar veranderd. In de eerste tien jaar waren explosieven veruit het meest gebruikte aanslagmiddel. Maar liefst 54% van alle aanslagen in die periode werd gepleegd met explosieven. Vuurwapens volgden op de tweede plaats (29%) en steekwapens op de derde plaats (18%).

In de laatste vijf jaar is dit beeld heel anders. Steekwapens zijn het meest gebruikte aanslagmiddel geworden: 48% van de aanslagen in de laatste vijf jaar werd gepleegd met een steekwapen. In 24% van de gevallen werd een vuurwapen gebruikt en bij 17% van de aanslagen was een voertuig het aanslagmiddel. In de laatste vijf jaar daalde het percentage aanslagen waarbij explosieven werden gebruikt van 54% naar 17%. De gesignaleerde verschuiving in aanslagmiddelen valt samen met

Grafiek 8: Aanslagmiddelen

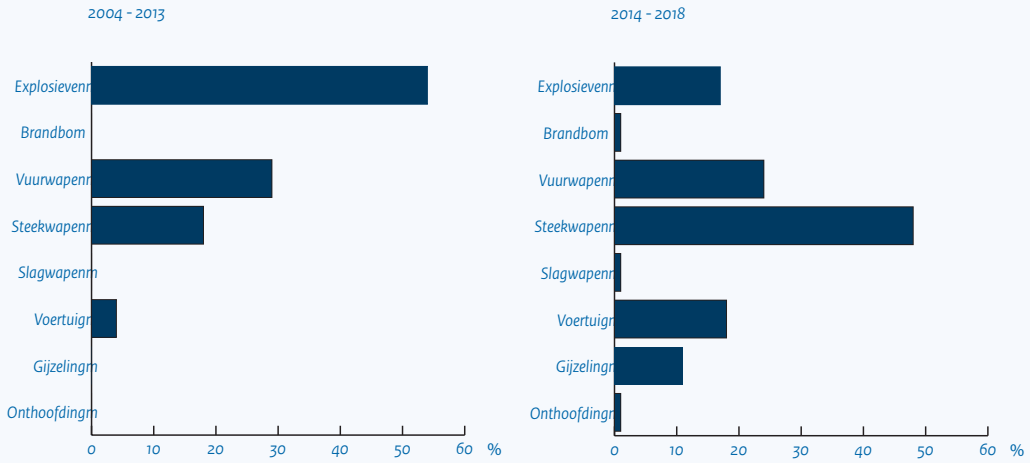

het veranderde dreigingsbeeld in de afgelopen vijf jaar, waarin de nadruk lag op geïnspireerde aanslagen door sympathisanten.

Voertuigen
Een relatief nieuwe ontwikkeling in de afgelopen vijf jaar is het gebruik van voertuigen als aanslagmiddel. Aanslagen met voertuigen worden niet alleen door jihadisten gepleegd, maar ook door bijvoorbeeld rechts-extremisten (Londen, Charlottesville) en niet-ideologische aanslagplegers (denk aan Koninginnedag 2009).

De eerste keer dat een jihadist een aanslag met een voertuig pleegde, was in de Verenigde Staten in 2006. De tweede aanslag met een voertuig liet tot 2014 op zich wachten, maar in 2016 en 2017 nam het aantal aanslagen met voertuigen sterk toe. In 2016 werden vier aanslagen gepleegd met voertuigen en in 2017 negen. De sterke stijging van het gebruik van voertuigen als aanslagmiddel valt samen met de sterke stijging van het aantal aanslagen in de laatste vijf jaar. Het feit dat het aantal aanslagen met een voertuig in 2018 is gedaald naar één past in dit beeld.

Gijzeling en onthoofding
De tweede ontwikkeling is dat bij 11% van de aanslagen in de laatste vijf jaar sprake was van gijzeling als werkwijze. Alle gevallen van gijzeling door jihadistische terroristen in het Westen vond plaats in de laatste vijf jaar. De werkwijze 'onthoofding' komt in het Westen nauwelijks voor. In de afgelopen vijftien jaar was bij twee aanslagplannen sprake van een voornemen mensen te onthoofden. In slechts één casus is het daadwerkelijk tot een onthoofding gekomen, namelijk bij een aanslag in juni 2015 in Frankrijk. Dit was de eerste (en tot nu toe enige) geslaagde onthoofding door jihadisten in een westers land.

CBRN en drones
Jihadistische terroristen hebben bij aanslagen in het Westen tot nu toe geen gebruik gemaakt van chemische, biologische, radiologische of nucleaire middelen (CBRN). De AIVD beschikt wel over informatie waaruit blijkt dat jihadisten in enkele gevallen interesse in dergelijke onconventionele aanslagmiddelen hebben getoond. Hetzelfde geldt voor het gebruik van UAV's (unmanned aerial vehicle) of drones als overbrengingsmiddel (een drone is strikt genomen geen aanslagmiddel). Jihadisten hebben in het Westen nog nooit een aanslag gepleegd met gebruik van een drone.

Beveiliging

De overgrote meerderheid van de aanslagen in het Westen in de afgelopen vijftien jaar (85%) was gericht tegen een makkelijk benaderbaar/toegankelijk doelwit, waar geen of weinig beveiligingsmaatregelen aanwezig waren. Een relatief klein aantal aanslagen (8%) werd gepleegd tegen doelwitten waar sprake was van enige vorm van toegangscontrole, bijvoorbeeld in de vorm van toegangskaartjes en bagagecontrole. Van alle aanslagen was 12% gericht tegen doelwitten waar sprake was van fysieke surveillance door politieagenten of militairen. Slechts 5% van alle aanslagen in het Westen was gericht tegen (goed) beveiligde doelwitten, zogeheten hard targets[4].

Dit beeld is in de afgelopen vijftien jaar niet wezenlijk veranderd, op één punt na: in de eerste tien jaar vonden geen aanslagen plaats tegen doelwitten waar sprake was van fysieke surveillance, in de laatste vijf jaar vond 16% van de aanslagen op dergelijke locaties plaats. De sterke stijging van het percentage aanslagen op plekken met surveillance valt samen met de sterke toename van de inzet van surveillance als beveiligingsmaatregel in reactie op de toegenomen terroristische dreiging.

4 Deze percentages tellen op tot meer dan 100%, omdat bij aanslagen tegen meerdere doelwitten sprake kan zijn van meerdere beveiligingsniveaus.

In sommige gevallen heeft de dader van de aanslag een bewuste keuze gemaakt om een aanslag te plegen op een onbeveiligd doelwit omdat het eigenlijke (primaire) doelwit werd beveiligd. In deze gevallen was sprake van doelwitsubstitutie. Een voorbeeld is de aanslag in de binnenstad van de Duitse stad Ansbach in 2016. De dader van deze aanslag had eigenlijk een aanslag willen plegen op een festival, maar hij had geen kaartje en kon het festivalterrein niet op.

In de afgelopen vijftien jaar is in enkele gevallen ook belangstelling van terroristen geconstateerd voor grootschalige evenementen zoals het WK voetbal en de Olympische Spelen. Dit zijn doorgaans goed beveiligde evenementen en het plegen van een aanslag daarop is dus veel minder eenvoudig. In de gevallen waarbij terroristen een dergelijk evenement in het vizier hadden, was de beveiliging reden om af te zien van het plegen van een aanslag op die plek en kozen zij een ander, makkelijker te treffen doelwit.

Ter afsluiting

In de afgelopen vijftien jaar zijn er in veel westerse landen en tegen veel verschillende doelwitten jihadistische aanslagen gepleegd. In deze publicatie zijn de belangrijkste feiten over die aanslagen op een rij gezet. De AIVD draagt hiermee bij aan meer objectieve kennis over in het Westen gepleegde aanslagen.

Voor een volledig overzicht van de aanslagen die in de afgelopen vijftien jaar in het Westen zijn gepleegd, zie de tijdlijn op aivd.nl/aanslagen.

Grafiek 9: Beveiliging

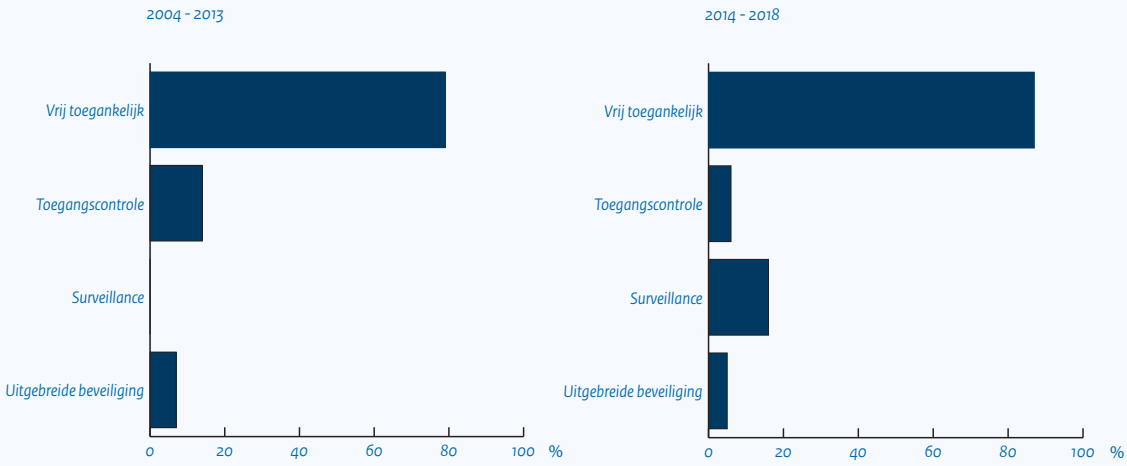

Dit is een uitgave:

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
aivd.nl

Postbus 20010
2500 EA Den Haag

mei 2019